

УДК 304:378

ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В КЕРІВНОМУ ТА ПЕДАГОГІЧНОМУ СКЛАДІ ЗВО

Семячкіна Діана

Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент Лупан І.В.

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка, м.Кропивницький, Україна*

У контексті формування демократичного суспільства у світі в цілому та в Україні зокрема актуальність впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти не викликає сумнівів. В статті підведено підсумки дослідження реалізації гендерного підходу в розподілі керівних та педагогічних посад в освітньому процесі ЗВО на прикладі провідних університетів області. Дане дослідження стосується одного з аспектів реалізації гендерного підходу в освітньому процесі закладів вищої освіти. У статті також наведені подальші шляхи досліджень у згаданому напрямі.

Ключові слова: *гендер, гендерний підхід, система вищої освіти, стереотипи.*

RESEARCH OF THE GENDER APPROACH IN THE MANAGEMENT AND PEDAGOGICAL STRUCTURE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

D.Semyachkina

Scientific supervisor: Candidate of Pedagogical Sciences, Docent Lupan I.V.

*Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
Kropyvnytsky, Ukraine*

In the context of the formation of a democratic society in the world in general and in Ukraine in particular, the relevance of the introduction of a gender approach in the higher education system is beyond doubt. The article summarizes the research of gender implementation in the distribution of managerial and pedagogical positions in the educational process of higher education institutions on the example of the leading universities of the region. This study concerns only one aspect of the implementation of the gender approach in the educational process of higher education institutions. The article also presents further ways of research in this direction.

Key words: *gender, gender approach, higher education system, stereotypes.*

Розвиток сучасного світу, його глобалізація та розвиток новітніх технологій покращує якість але вимагає від суспільства зміни поглядів та

підходів до різних аспектів життя. На виклики, пов'язані з трансформаційними модифікаціями соціуму має відповідати і сучасна система освіти. На прикладі України можемо виділити зростання автономності вищих навчальних закладів, розширення академічної мобільності та орієнтацію освітнього процесу на майбутню професійну діяльність, запровадження дуальної освіти, тощо.

Важливим аспектом у контексті формування демократичного суспільства у світі в цілому та в Україні також є визнання пріоритетності прав людини, в тому числі впровадження гендерного підходу в систему вищої освіти.

Постановка проблеми. Гендерна освіта, як інноваційна методологія пізнання і перетворення педагогічної дійсності, є важливим елементом методологічної підготовки сучасного фахівця. Саме під час навчання у закладах вищої освіти людина завершує своє формування як особистість і тому ті знання і досвід, які вона зможе отримати на цьому етапі, можуть стати вирішальними, аби або підтримати існуючі в суспільстві статево-гендерні стереотипи, або ж спростувати їх та стати на шлях становлення громадянина/громадянки демократичного суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій деяких авторів свідчить про відсутність єдиного бачення концепції з приводу гендерної проблематики в системі вищої освіти. Але все ж таки варто відмітити, що багато науковців та педагогів-практиків приділяють гідну увагу гендерному підходу в освітньому процесі ЗВО (Т. Мельник, О. Каменська, Т. Деділова, Н. Пушкарьова, В. Кравець, Т. Вороніна, О. Цокур, І. Іванова, Є. Ільїн, Ю. Галанін, В. Сериков, Ж. Старовойтова та інші) та виділяють такі його аспекти як організація освітнього закладу, явний та прихований навчальний план дисциплін загальної та професійної підготовки, закріплення існуючих гендерних стереотипів у діяльності.

Під час дослідження реалізації гендерного підходу в освітньому процесі ЗВО ми визначили, що основні завдання гендерного підходу в освіті, полягають у тому, щоб пояснити природу гендерних уявлень на рівні їхньої соціальної обумовленості; показати, як гендерні стереотипи вступають у протиріччя з

індивідуальними бажаннями, можливостями, схильностями людини та проаналізувати умови, необхідні для розвитку особистості, яка буде вільною від гендерних стереотипів та відповідальною за свої міжособистісні відносини в соціумі.

Гендерний підхід в освіті полягає у створенні умов для гендерної соціалізації студентів, яка б сприяла вихованню стосунків між статями, вільних від жорстких стереотипів маскулінності і фемінінності в традиційному розумінні, а також виховання нової особистості з високими інтенціями відкритості і адаптивності у всіх сферах життя.

Оскільки система освіти є важливішим інститутом збереження і передавання молоді досвіду минулих поколінь. Саме освіта забезпечує основу для економічного, соціального і культурного процвітання країни. Вона сприяє формуванню в дітей і молоді життєво і професійно необхідних компетентностей, інноваційного мислення, кращих людських рис і прийнятних моделей поведінки з урахуванням потреб особистості, інших людей і вимог сучасного суспільства. Також освіта є потужним і найефективнішим джерелом професійного зростання й удосконалення працівників усіх сфер діяльності, засобом підтримки конкурентноздатності людини на ринку праці й одним із джерел соціального захисту дорослого населення через запровадження освіти упродовж життя. У контексті формування суспільства гендерної рівності, на систему освіти покладаються великі очікування. Адже формування в суспільстві гендерного паритету, створення рівних можливостей для реалізації особистісного і професійного потенціалів як чоловіків, так і жінок, неможливе без усвідомлення громадянами того, що гендерний паритет є показником загального розвитку суспільства, ознакою правової держави. У зв'язку з цим перед системою освіти постає завдання поширення знань про сутність гендерного підходу, руйнування гендерних стереотипів [4, с.53]

Зазвичай викладачі та науково-педагогічний персонал вищого навчального закладу – це фахівці з того фаху, який опановують студенти. Тому гендерна стратифікація персоналу так чи інакше впливає на формування

життєвого та професійного досвіду студентів. Особливості розподілу посад («вертикальна гендерна сегрегація»), кар'єрних траєкторій жінок і чоловіків (ефекти «скляної стелі» і «скляного ліфта»), гендерних закономірностей розподілу педагогів за науково-предметними профілями («горизонтальна гендерна сегрегація») закріплюють або і формують відповідні гендерні стереотипи у молоді.

Сучасна ситуація в управлінні освітою є яскравим прикладом гендерної невідповідності. Не зважаючи на ратифіковані міждержавні документи, на практиці спостерігаються прояви гендерної нерівності в управлінні освітою.

Суспільні гендерні стереотипи створюють перешкоди й обмеження для вільного вибору способу життя, у тому числі професійної і суспільної реалізації, сімейного життя тощо. Уже згадувалося про те, що система освіти якісно представлена як жіночий вид діяльності. Проте в міру сходження управлінською ієрархією кількість чоловіків в органах управління освітою змінюється. Діюча система управління освітою характеризується тим, що: відтворює гендерні стереотипи щодо ролі жінки в управлінні, навчанні, вихованні, участі у громадській діяльності тощо. Відсутня системність у запровадженні гендерного компоненту в загальну середню, професійно-технічну та вищу освіту. Також держава фактично не ініціює і не підтримує проведення й упровадження фундаментальних наукових досліджень стосовно гендерних проблем. Як наслідок, у суспільстві продукуються, відтворюються й закріплюються усталені уявлення щодо гендерної участі в управлінських процесах.

Мета даної статті гендерний підхід до розподілу викладацьких та керівних посад, на прикладі двох провідних університетів Кіровоградської області – Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (ЦДПУ) та Центральноукраїнського національного технічного університету (ЦНТУ).

Дослідження виконувалося методами контент-аналізу та порівняння. Під час збору даних було використано відкриту інформацію, яка містилася на офіційних сайтах названих ЗВО [5, 6] у травні-червні 2020 року.

Вища школа України загалом характеризується горизонтальною сегрегацією, тобто наявністю «чоловічих» та «жіночих» галузей, спеціальностей, напрямків. Скажімо, з-поміж викладачів ВНЗ III-IV рівня акредитації на спеціальностях гуманітарного напрямку жінки становлять 73%, в напрямку «економіка та фінанси» – 67%, в суспільних науках – 75%, в педагогіці – 67% [1].

Результати нашого дослідження підтвердило таку тенденцію. Так, у педагогічному університеті на посадах переважають жінки-управлінці та жінки-викладачі. Виключення становить фізико-математичний факультет, але останнім часом ми бачимо однакову тенденцію до гендерного складу викладачів (Рис.1 та Рис. 3).

Йому на противагу виступає технічний університет. За результатами нашого дослідження з'ясувалося, що на більшості факультетів серед викладачів переважають чоловіки. Тим не менш, якщо говорити про факультет економіки і менеджменту та факультет обліку і фінансів, то бачимо суттєво іншу картину – більшість викладачів – жінки (Рис. 2 та Рис. 4).

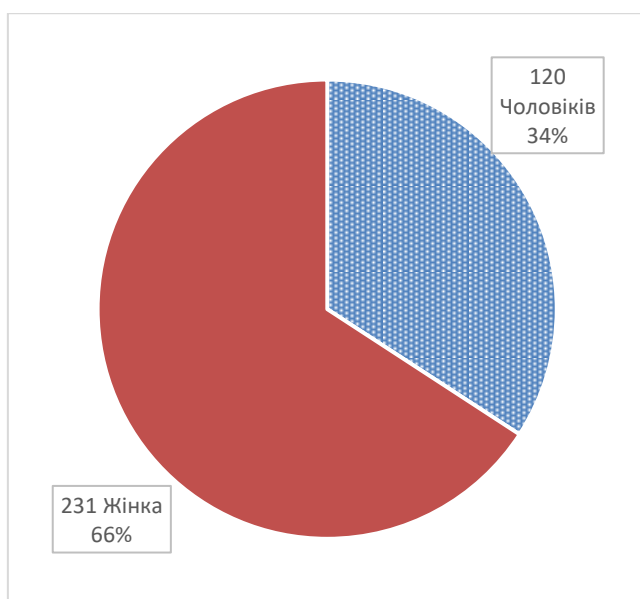

Рис. 1. Загальна кількість викладачів ЦДПУ та їх розподіл за статтю

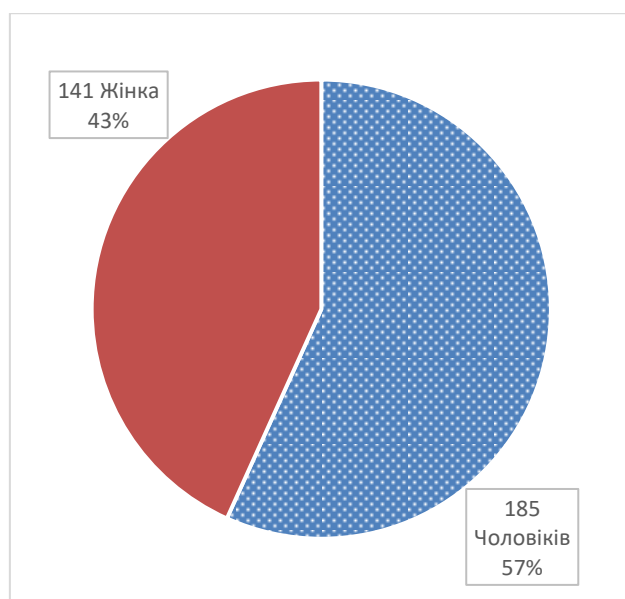

Рис. 2. Загальна кількість викладачів ЦНТУ та їх розподіл за статтю

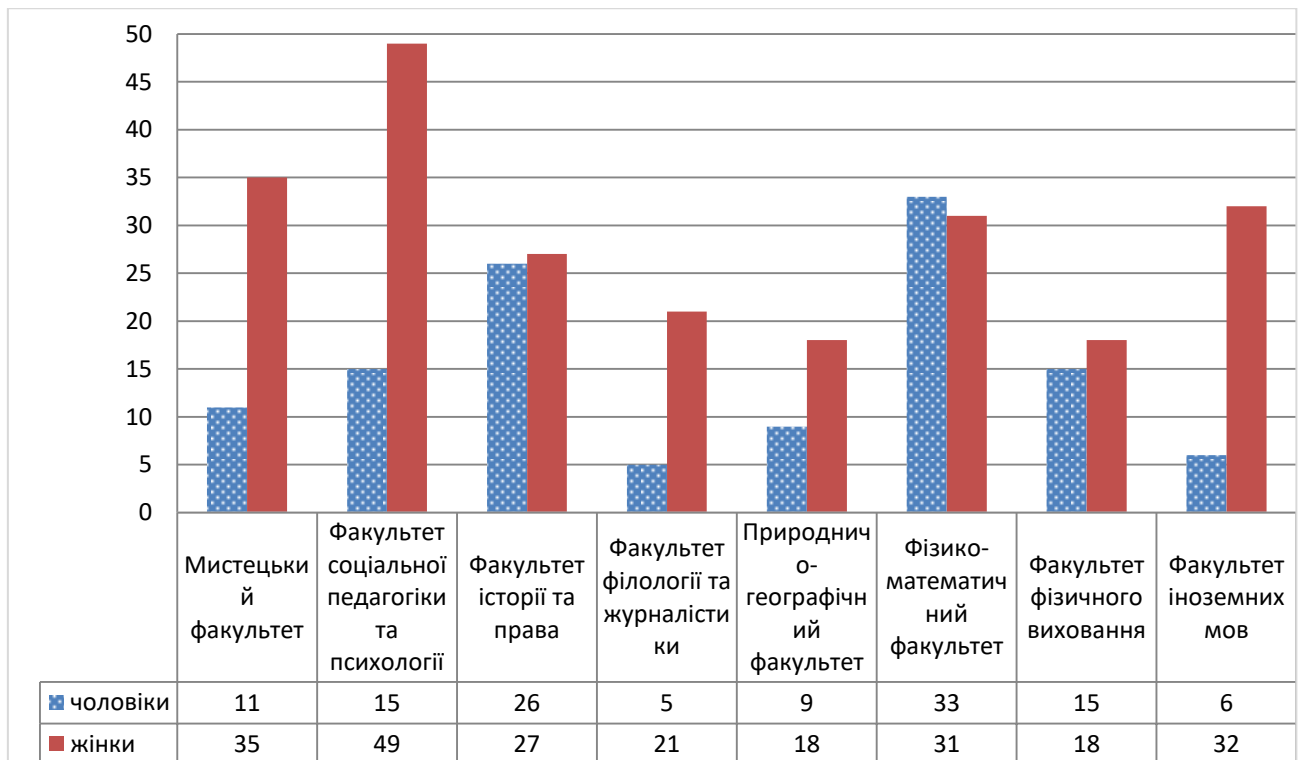

Рис. 3. Розподіл за статтю викладачів за факультетами (ЦДПУ)

На перший погляд зрозуміло що це два різні університети з двома різними напрямками освіти. У складі ЦДПУ більшість факультетів готують фахівців гуманітарних напрямків. Відповідно більшість дисциплін викладають жінки, зокрема, на таких факультетах як мистецький, педагогіки та психології, іноземних мов, філології та журналістики, природничо-географічному. Факультети ж історії та права, фізичного виховання майже однаково привабливі для викладачів-чоловіків, а на фізико-математичному факультеті їх навіть трохи більше, ніж жінок. Схожу тенденцію можна спостерігати і серед студентів: зокрема на фізико-математичному факультеті є групи, в яких навчаються переважно юнаки – в одній групі може бути, наприклад, 10 юнаків та лише 4 дівчини.

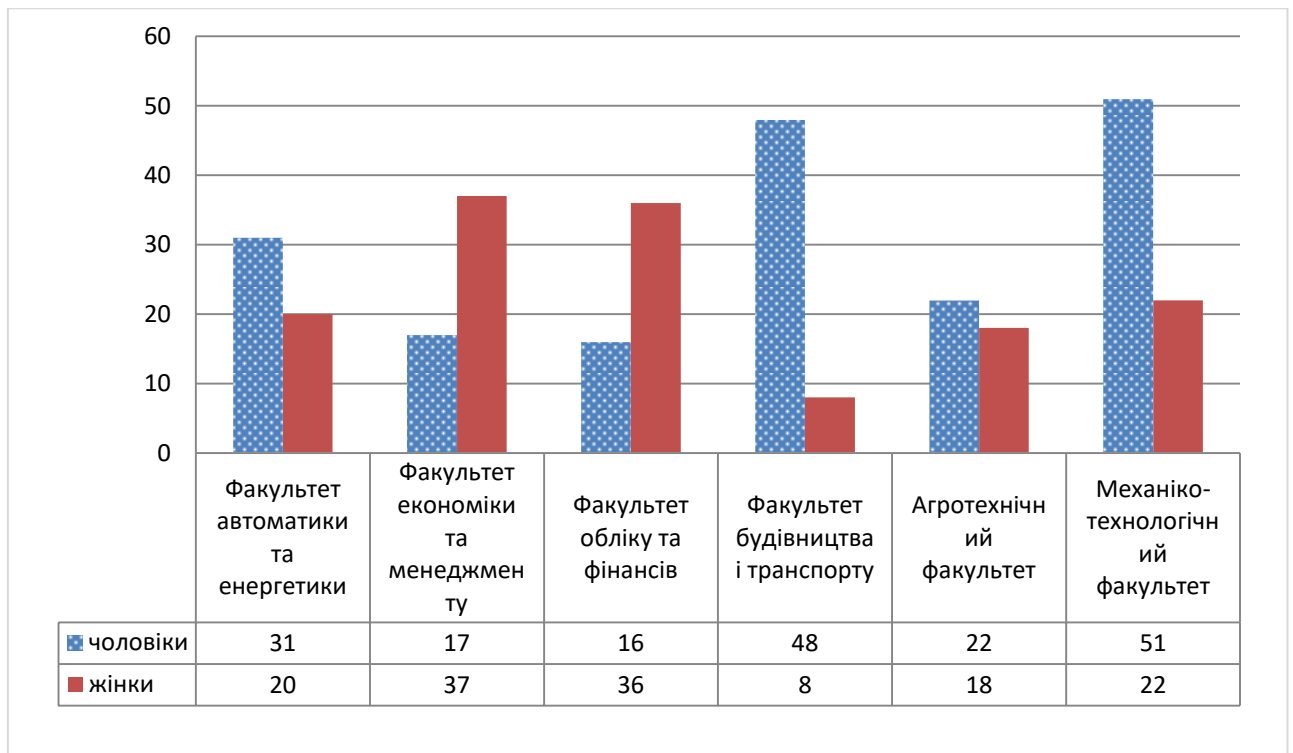

Рис. 4. Розподіл за статтю викладачів за факультетами (ЦНТУ)

В ЦНТУ є факультети суто технічного спрямування та факультети економічні. Були часи, коли такі факультети більше обирали чоловіки, але часи змінюються і нині жінки все частіше намагаються будувати свою кар'єру в таких сферах, як бізнес, менеджмент, банківська справа, міжнародні економічні відносини, кібербезпека програмного забезпечення та ін.

В ЦНТУ 6 факультетів. Факультети автоматики та енергетики, будівництва та транспорту, агротехнічний, механіко-технологічний історично вважають більш чоловічими для студентів. І серед викладачів там більше чоловіків.

Висновки. Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що аналіз викладацького складу двох університетів показує, що деяка горизонтальна гендерна сегрегація ще існує. Не зважаючи на те, що жінки є активними учасниками сучасних соціальних процесів у нашому суспільстві, але ще є над чим працювати. Стосовно ж нашого дослідження, то подальші його етапи передбачають вивчення інших аспектів гендерного підходу, а саме дослідження впливу на становлення особистості студентів організації освітнього закладу та освітніх програм.

Список літератури

1. Когут І. Чим відрізняються жінки і чоловіки: про гендерну (не)рівність у вищій освіті [Електронний ресурс] : 2014 / І. Когут. – URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/chym-vidrizniaiutsia-zhinky-i-choloviky-pro-hendernu-ne-rivnist-u-vyshchii-osviti>. – Назва з екрану.
2. Сидоренко І., Василега. О. Гендерний підхід в освіті: соціокультурні та психолого-педагогічні аспекти. *Проблеми сучасної психології*. 2017. №35. [Електронний ресурс] : І. Сидоренко, О. Василега. – URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/download/157279/156526>. – Назва з екрану.
3. Голубєва М., Ковальчук О. Гендерна культура педагога та гендерна чутливість [Електронний ресурс] : 2017 / М. Голубєва, О. Ковальчук. – URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13147/Holubieva_Henderna_kultura_pedaha_ta_henderna_chutlyvist.pdf?sequence=1&isAllowed=y. – Назва з екрану.
4. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Протасової Н. Г., д. пед. наук, проф.. – Запоріжжя : Друкарський світ, 2011 – 176 с.
5. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка : офіційний сайт. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/>
6. Центральноукраїнський національний технічний університет : офіційний сайт. URL: <http://www.kntu.kr.ua>